

Martinson och Ekelöf.

I nyare svensk diktning intas två av de förnämsta platserna av rubricerade poeter. Något direkt samband dem emellan existerar kanske inte ytligt sett, men går man lite längre än till en ytlig bekantskap med dem, ska man snart finna att deras innersta intentioner sammanfaller på ganska väsentliga punkter. Martinsons redan i den tidiga diktsamlingen »Nomad» deklarerade världsuppfattning har inte förändrats under den mellanliggande tiden — han sätter fortfarande sin lit till de friskhetskällor som varje människa bär inom sig, men som nu tillfälligt bringats ur funktion av den nya tidens djinner. Hans förtrogethet med österländsk filosofi och hans anslutning till tusenårig soldyrkan gör inte på något sätt hans poesi otidsenlig. Tvärtom lyckas han aktualisera och ge friskhetens behag åt dessa fina mänskliga instrument. Ekelöf å sin sida ger avancerade uttryck åt den olustkänsla, som inställer sig vid personlighetsnedfrysningens oheliga timme. Hans språk och hans symbolvärld kan vara dunkel till ogenomtränglighet, men den som ger sig tid att söka på egen hand ska finna rik belöning för sin forskarmöda.

Harry Martinsons nya diktsamling heter »Passad» (Bonnières). Det är över tio år sedan poeten Martinson lät höra av sig och därför är det också naturligt att kritiken kommit att ägna stort intresse åt den nya boken. Man återfinner här både den Martinson som skrev de oförglömliga dikterna i »Nomad» och den poet som i »Natur» gav prov på sin kosmiska naturkänsla. I den nya diktsamlingen utformas Martinsons världsuppfattning framförallt i den stora dikten »Li Kan talar under trädet». Han debatterar däri vår tids sjukdom och med eggande exemplifieringar uppnår han det dubbla resultatet, att både belysa orsakerna till sönderfallet och anvisa en för honom personligen högst realistisk väg ut ur kaos. »En styrelse som tvingar och pinar kan aldrig få sanningen att vila på», säger han med adress till den nya tidens barbarer och vidare: »Deras föreställning om filosofer var att dessa måste dras in i sinnevärlden med tänger». Där den fria tanken (i den mån den är möjlig i masstäknadens på uppagerade reaktioner vilande värld) hotas, där tvingas de på djupet engagerade att ikläda sig av naturen tillhandahållna skyddskläder. »Dessa galningar som tappat sol och måne» är en annan dolk som han sticker i bröstet på de maktberusade. Mot dessa destruktionskrafter sätter Martinson poeter, filosoferna och de stilla mediterarna, de som är så få emedan visdomen är så sällsynt. »Avfärda inte det mänskliga med ständiga hänvisningar till det upphöjda» säger han på ett ställe i dikten. Sanningen ska inte ligga på knä för oss — det är vi som inte kan klara oss utan den.

Det är nästan omöjligt att på några linjer referera det överväldigande idénnehållet i den stora dikten. Här har bara med några citat

belysts vissa väsentliga beståndsdelar. »Passad» innehåller emellertid inte bara denna lärdomsdikt. Där finns dikter som lyser genom sitt poetiska egenvärde, där finns humoristiska blad där den överraskande poängen hålles dold som musslan i sitt skal. Inledningscykeln med titeln »Passader» tecknar poetens aktuella situation i världsdramat. Med en exotism i bild- och symbolval som nog Martinson är ensam om att behärska klagar han här över att »ingen med god vilja steg upp och förenade vattnen mellan Odysseus hav och Robinsons ö». Nu är det djinnerna, tidens fartfantaster, som ryckt till sig ledningen och människan och de mänskliga synpunkterna glöms alltmer.

»Passad» är en mogen poets och människas deklaration i en beklämmande tid. Hans budskap är av allmänt och angeläget intresse.

När man står inför uppgiften att skriva om Gunnar Ekelöfs nya diktsamling »Non Serviam» (Bonnières) har man att välja mellan att försöka en estetisk analys eller ge ett innehållsreferat. Att verkställa båda dessa, var för sig gigantiska uppgifter, är uteslutet i en kort anmälan. Här föredrar vi av goda skäl att försöka teckna innehållet i Ekelöfs diktsamling — den gångna höstens utan jämförelse viktigaste tildragelse i svensk poesi. Ekelöf har själv i sina tidigare fem diktsamlingar tydligt markerat sitt avstånd från de inom svensk lyrik vanliga strävandena. Han frågar inte efter huruvida läsaren har möjlighet att följa honom på de antydda associationsbanorna. Mot omvärlden iakttar han en överlägset intellektuell ståndpunkt; detta har i sin tur gjort att hans poesi fått en prägel av konstnärlig objektivitet och ett oberoende av alla ovidkommande synpunkter.

Första avdelningen i den nya diktsamlingen rubriceras »Dikter vid skilda tillfällen 1930—45», anfägligen både för att markera dess tillfällighetskaraktär och dess tidsbespeglande art. Där återfinner man sådana intensiva naturmålerier som »Claude Larrain» och »Spansk skola», en burlesk ordfantasi som »Helvetes-Brueghel» med nästan chockartad verkan, Lapplands-impressionerna »Målat på näverbitar» och en dikt som »Till de folkhemske» — en framtidsvision av skakande kraft. Med ett effektivt utnyttjande av ordens associationsmöjligheter och invanda klangvärden kan han t. ex. bara med stavningen av ett ord som »socialburokratisk» ange ett helt tidsförlopp. Här vill han åsocialt inleda sökandet efter vägen till någonting annat ty »först när envar får lov att leva sitt eget liv utan skuld skall alla få råd att leva varandras». I dikten »Non Serviam» som betyder »jag skall inte tjäna» klagar han över sitt främlingsskap:

Jag är en främling i detta land
men detta land är ingen främling i mig!

Jag är inte hemma i detta land
men detta land beter sig som hemma i mig!

Särlingens smärta över allt det yttre som tränger sig på. »Alkemisten» blottar en visionär gestaltningsförmåga, men har ändå något av det ofullbordades sken, men redan inledningsstrofen är för fantasin eggande:

Jag söker ett värdelöst guld
ett guld som gör värdelöst
guldet, allt guld!

Här ska sedan bara ytterligare två dikter nämnas — »Samothrake» och »Gymnosofisten». Den förstnämnda är kanske samling-

ens poetiska höjdpunkt, samtidigt som den rymmer en förtrostan, hoppet om ett hopp för de överlevande. Segerns skepp ros av taktfasta roddare, i fören glänser Nike, segerns gyllne gudinna. »O taktfast taktfast! (O min ärtull, jag sliter dig taktfast!) Fins ingen hamn där förut?» Slutstrofen mynnar ut i en tön av förtrostan:

Jungfru, du är vår seger!

Vem har ägt dig?

En annan, alltid en annan.

Ändå är du vår seger!

Du är oss segel och hamnar och moln
och du är vår seger,
jungfru bland molnen i storm!

I den andra dikten »Gymnosofisten» poängteras med våldsamt kraft det bedrägliga spelet med sanning och lögn. Människans yttre villkor, som är detsamma som hennes inre villkor är alltid någonting annat: »När som helst, bara inte nu / var som helst, bara inte här / vad som helst / bara inte detta». Helig är till slut endast Herren Någonting Annat: »osedd, osynlig, oförkunnad i skrifterna / ändå överallt nämnd fastän obenämnd / överallt känd fastän okänd!» Ohelig ensam är Herren Faktum, som överallt sätter upp sitt bedrägliga ansikte. En viss inre monoton i denna dikt kan inte frånta den dess plats som det hittills intensivaste uttrycket i svensk poesi för känslan av vanmakt, vantro, äckel och leda inför nutidens lögnparader.

Stig Carlson.

Nürnberg processen.

Processen mot de tyska krigsförbrytarna i Nürnberg har redan pågått så länge, att man skulle ha glömt hela skådespelet, om inte pressen ibland dukade upp nya sensationer, som kom fram under den omfattande bevisföringen. Att de ledande nazisterna har förtjänat sitt straff finns det ingen tvekan om — folkens dom över Göring och hans kumpaner är uttalad sedan länge. För kommande generationer kan det i alla fall var av stort intresse att få del av alla de dokument, som bevisar vilka metoder nazisterna förberedde och genomförde kriget. (Nürnbergprocessen. Kooperativa förbundets bokförlag. Pris 5 kr.) I den föreliggande första delen finner man domstolsstadgan och anklagelseakterna. Vi skall här endast citera något ur den amerikanska åklagaren Jacksons öppningsanförande. Han sade: »Vi böra också göra klart, att vi inte ha för avsikt att anklaga hela tyska folket. Vi veta, att nazistpartiet inte kom till makten med stöd av tyska folkets majoritet. Vi veta, att det kom till makten genom en olycksbringande allians mellan de mest extrema av nazistrevolutionärerna, de mest ohämmade tyska reaktionärerna och de mest aggressiva tyska militaristerna. Om den tyska befolkningen villigt hade anammat nazisternas läror, så hade inga stormtrupper behövts under partiets tidigare period och inte heller hade man behövt koncentrationsläger eller Gestapo, vilka båda institutioner infördes, så snart nazisterna vunnit kontroll över den tyska staten. Först sedan dessa olagliga nyheter visat sig framgångsrika i hemlandet kommo de till användning utomlands.» Efter dessa autoritativa uttalanden — Jackson hade tillfälle att granska hela materialet före processens början, kan väl Vansittismen avsättas från dagordningen. F. R.